

A TENTACIÓN DE CONVERTIR A NOITE EN *NIGHT*

Pereiro, Lois. 2011. *Collected Poems*. Traducido do galego ao inglés por Jonathan Dunne. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Sofia, Bulgaria: Small Stations Press, 2011.

Poucos-as poetas semellan máis propicios ca Lois Pereiro para a tradución da súa obra, pois o propio autor, ao comentar o plurilingüismo dos seus poemas, recoñeceu: «Non podo eludir a tentación de converter a noite en *night* ou *Nacht*» (en Rivas, 1985, p. 8). É como se, durante o proceso de creación, o poeta xogase coa posibilidade de voces alternativas noutras linguas co obxectivo de incorporar na súa poesía outras perspectivas e expresar os seu recoñecemento doutras fontes literarias das que el mesmo bebeu. Por outra parte, poucos-as tradutores-as semellarían máis axeitados para verter ao inglés os versos de Lois Pereiro ca Jonathan Dunne, dado o seu profundo coñecemento da literatura e a lingua galegas, así como a súa experiencia como tradutor e, non menos importante, como poeta. Dunne é xa unha figura esencial no eido de tradución da literatura galega á lingua inglesa grazas ás súas coidadas versións en obras como a ambiciosa *Anthology of Galician Literature 1196-1981 / Antoloxía da literatura galega 1196-1981* (2010a) editada por el mesmo, ou ben na edición e tradución dunha escolma de poesía galega contemporánea para *Poetry Review* (2010b) ou na súa tradución da poesía e a narrativa de Manuel Rivas (2000, 2001, 2002, 2003, 2009, 2010). Nas traducións de Dunne que teño consultado ata o momento, sempre atopei unha gran profesionalidade e rigor, unha exquisita elegancia nas versións inglesas e un profundo respecto polo texto orixinal.

Calquera especialista en tradución é consciente do alto grao de interferencias coas que irrompe no texto fonte a persoa que traduce –mesmo desde o momento da elección do texto a traducir– ata o extremo de que o termo “fidelidade” xa resulta sospeitoso de querer ben encubrir ou ben transcender ditas inevitables, en ocasións deostadas e noutras desexadas, interferencias. Malia estas necesarias reservas arredor da noción de fidelidade, eu salientaría en Jonathan Dunne a prioridade que lle dá tanto aos textos fonte como aos seus autores-as para a súa difusión entre o público lector internacional, sen por elo agochar o seu importante papel no proceso. Lonxe da tradicional invisibilidade

do-a tradutor-a, Dunne inclúe, como é de rigor, o seu nome nas páxinas interiores dos títulos dos libros e presenta o seu perfil profesional nas lapelas ou páxinas finais. O seu admirable *curriculum* ten sido salientado polos medios de comunicación, lexitimando deste xeito a súa intervención como editor e/ou tradutor de literatura galega. Dunne intervén tamén nalgunha ocasión con algunha nota aclaratoria nos libros que traduce, pero non semella ser amigo de incluír neles estudos introdutorios ou notas, deixando o seu proceso reflexivo sobre a práctica da tradución para ensaios en revistas culturais e filolóxicas. Sen embargo, desde o meu punto de vista de filóloga e responsable da edición e tradución dalgúns textos literarios, considero que sería desexable que interviñese nos propios volumes traducidos fornecendo máis información sobre os retos que asumiu como tradutor en cada un deles, xa que a súa experiencia resulta moi valiosa para todos-as nós.

Collected Poems, de Lois Pereiro, foi publicado en 2011 con motivo da elección do poeta monfortino como escritor homenaxeado no Día das Letras Galegas dese ano. A tradución de Jonathan Dunne está publicada conxuntamente pola editora que el mesmo dirixe, xunto con Tsvetanka Elenkova, e pola Xunta de Galicia. Non é a primeira vez que Dunne publica as súas traducións con algunha subvención do goberno galego e os tradutólogos farán ben en analizar o impacto que as subvencións de organismos oficiais teñen na elección, tradución e difusión das obras traducidas. Ata que punto e de que xeito se implican os organismos patrocinadores na difusión da publicación? Límitanse acaso a subvencionar e requirir que conste a referencia á súa subvención e o seu logo no libro traducido? Cal é o efecto que a tendencia ideolóxica do organismo oficial do momento pode ter na recepción nacional ou internacional da obra traducida? Algún tipo de patrocinio parece ineludible porque, se ben a narrativa dun autor de fama internacional como Manuel Rivas pode atopar con facilidade unha casa editora no mundo anglófono, este non é tan doadamente o caso da poesía, que adoita precisar dun subsidio que cubra os gastos de tradución, publicación e dos dereitos de tradución. Quero remarcar, así e todo, que na cuestión dos dereitos de tradución as editoriais e escritores-as de Galicia adoitan amosar unha dilixencia e xenerosidade pouco común noutras latitudes á hora de permitir a tradución dos seus textos galegos a outras linguas estranxeiras. Esta xenerosidade, pola contra, podería ser interpretada como unha manifestación da debilidade dos sistemas literarios minorizados, pois aínda están na situación de ter que priorizar a difusión dos-as autores-as sobre a súa lexítima profesionalización. Hai, sen embargo, unha variedade de opcións ideolóxicas e persoais sobre a cuestión dos dereitos de autor e de tradución que obriga a pronunciarse con cautela nesta cuestión e evitar xeralizacións.

Curiosamente, *Collected Poems*, de Lois Pereiro, non é a tradución dun volume en galego coa poesía completa do mesmo autor, senón que reúne para esta edición en lingua inglesa os dous poemarios publicados por Pereiro en vida, *Poemas 1981/1991* (Positivas, 1992) e *Poesía última de amor e*

enfermidade 1992-1995 (Positivas, 1995), e mais o poemario *Poemas para unha loia* (Espiral Maior, 1997), publicado postumamente. A edición traducida por Jonathan Dunne comeza con este último libro porque os seus poemas xa foran aparecendo na revista *Loia* con anterioridade. Paréceme unha decisión acertada porque o propio Pereiro salientara en varias ocasións a diferenza estilística, temática e anímica entre os seus primeiros poemas e os incluídos no seu derradeiro libro publicado en vida: «Eu tiven unha etapa, na época de *Loia*, decadente. Pasei, logo, a unha poesía máis entroncada coa vida actual, esa viveza da vida nese ambiente metálico que temos todos na vida diária, sobre todo na vida urbana» (en Carballido, 1990).

A edición de *Collected Poems* é monolingüe, polo que os textos de Lois Pereiro aparecen só na versión inglesa de Jonathan Dunne. Unha edición monolingüe permite normalmente incluír máis textos e unha maior variedade deles ca unha bilingüe, sendo ademais posible que unha parte importante do público lector prefira unha lectura continuada en lingua inglesa sen a interrupción dunha lingua que descoñece. No caso que nos ocupa é certamente meritorio que se incúan os tres poemarios de Lois Pereiro publicados previamente por separado. Sen embargo, a tradución de poesía gaña moito, ao meu entender, cando vai acompañada da versión orixinal. A edición bilingüe non só permitiría visibilizar a lingua galega, senón que axudaría aos-ás lectores-as a recoñecer rimas e aliteracións, así como as tensións entre a liña do verso e a unidade sintáctica da versión orixinal. Pero non sempre temos a posibilidade de levar a cabo unha edición bilingüe debido ás limitacións presupostarias, ás preferencias dunha casa editora en particular, ao formato dunha colección concreta, etc. Para a tradutoloxía, resulta interesante profundar, en cada caso, nas relacións que se dan entre texto fonte e texto meta dependendo de se a edición é monolingüe ou bilingüe: o grao de liberdade, por exemplo, co que se acomete a tarefa de traducir en función de se o texto orixinal está, ou non, na páxina contraposta. No caso da tradución de Dunne predomina o seguimento atento ao texto fonte mentres que as liberdades interpretativas adoitan limitarse a salvagardar a corrección de estilo na lingua inglesa. Así, por exemplo, o epígrafe inicial de *Poesía última de amor e enfermidade 1992-1995* comeza cunha dedicatoria: «Ós meus, ás miñas [...]. A eles, e sobre todo a elas [...]» (1995, 5). De todos-as é coñecido que a lingua inglesa adoita ter menos marcadores de xénero gramatical cas linguas romances. Por esta razón, xa que non pode distinguir entre «eles» e «elas», a tradución de Dunne comeza cun xenérico «To my people» (2011: 87). Hai, sen embargo nesta dedicatoria, unha énfase especial na importancia das figuras femininas na vida e na obra de Lois Pereiro que Dunne recolle axeitadamente cando dúas liñas despois traduce «A eles, e sobre todo a elas» por «To all, especially the women among them», onde o pronome persoal feminino é substituído polo substantivo «women», co que, ao meu entender, o suxeito feminino recupera a presenza e visibilidade que percibimos no orixinal.

Xa mencionei o recurso ás linguas estranxeiras na poesía de Lois Pereiro, unha característica de estilo que se manifesta especialmente cando inserta as citas doutros autores entre os seus versos a modo de *collage*. Detereime, para rematar, nunha destas citas co obxecto de comentar os diversos graos de intervención que se poden asumir na tradución. Precedendo ao poema VI da segunda sección “Luz e sombras de amor resucitado (1995)” en *Poesía última de amor e enfermidade 1992-1995*, Pereiro colocou na páxina impar a seguinte referencia a Gérard de Nerval:

(¿E serei eu tamén como **Nerval**, “le ténébreux, le veuf...”, o sen consolo, Príncipe de Aquitania na torre abolida? [...]). (1995, p. 36)

Os versos iniciais do soneto “El Desdichado”, de Nerval, din exactamente:

Je suis le Ténébreux, – le Veuf, – l’Inconsolé,
Le Prince d’Aquitaine à la Tour abolie

Observamos que Lois Pereiro opta por citar entre comiñas e en francés só os dous adxectivos substantivados : «le ténébreux, le veuf...» e continúa coa súa propia tradución ao galego: «o sen consolo, / Príncipe de Aquitania na torre abolida». Pereiro comeza, logo, recoñecendo a fonte orixinal francesa, pero a continuación fai seus os versos de Nerval ao traducilos. Unha opción á hora de traducir ao inglés esta cita consistiría en deixar en francés só o que Pereiro cita nesta lingua e continuar os versos en inglés. Outra opción sería incorporar a cita completa en francés. Despois de todo, o mesmo T.S. Eliot, quen remata o seu poema *The Waste Land* –tan admirado e citado por Pereiro– cunha referencia a estes versos, fai uso da cita en francés: «Le Prince d’Aquitaine à la Tour abolie». Unha terceira opción, a escollida por Jonathan Dunne, é traducilo todo –o galego e o francés– ao inglés –descoñezo se a súa tradución dos versos de Nerval é propia ou se segue a outro autor, pois hai traducións que optan por “ruined” ou “destroyed” no lugar de “abolished”:

Am I to be like Nerval,
“the Dark One, the Widower, the unconsolated,
The prince of Aquitaine whose Tower is abolished?” (2011,
p. 118).

Observamos que, ademais de traducir ao inglés toda a cita de Nerval, Dunne marca claramente a súa extensión real entre parénteses, co que o seu labor de tradución complementábase neste caso co labor de edición. Non podó

agochar que das tres opcións a miña preferida sería a primeira, para poder manter o plurilingüismo do que Pereiro tanto gustaba e porque me interesa esa “apropiación” que fai o poeta monfortino dos versos de Nerval. Recoñezo, sen embargo, que calquera das tres opcións provoca reflexións e lecturas moi suxestivas, que é o que, ao meu ver, debe facer unha tradución sempre que, como é o caso desta proposta de Jonathan Dunne, estea ben informada e cumpra cos requisitos de calidade e rigor que merece a obra de Lois Pereiro.

Referencias bibliográficas

- CARBALLIDO, M. 1990. “Lois Pereiro. Á xente estráñalle a miña linguaxe poética”. *A Nosa Terra*, 429, 15 de febreiro, p. 21.
- DE NERVAL, Gérard. 1854. “El Desdichado” <http://www.etudes-litteraires.com/nerval-desdichado.php>. Consultado o 21/06/2012.
- DUNNE, Jonathan (editor e cotradutor). 2010a. *Anthology of Galician Literature 1196-1981 / Antoloxía da literatura galega 1196-1981*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Vigo: Xerais e Galaxia.
- (editor e tradutor). 2010b. *Contemporary Galician Poets. A Poetry Review Supplement*. Londres: The Poetry Society.
- ELIOT, T.S. 1922. *The Waste Land*. <http://eliotswasteland.tripod.com/>. Consultado o 21/06/2012.
- PEREIRO, Lois. 1992. *Poemas 1981/1991*. Santiago de Compostela: Positivas.
- 1995. *Poesía última de amor e enfermidade 1992-1995*. Santiago de Compostela: Positivas.
- 1997. *Poemas para unha loia*. A Coruña: Espiral Maior.
- RIVAS, Manuel. 1985. “Lois Pereiro: Iste é un povo que sabe suicidar-se”. En *Luzes de Galicia*, 0, p. 7-9.
- 2000. *Butterfly’s Tongue*. Tradución de Jonathan Dunne e Margaret Jull Costa. Londres: Harvill Press.
- 2001. *The Carpenter’s Pencil*. Tradución de Jonathan Dunne. Londres: Harvill Press, Nova York: Overlook Press.
- 2002. *Vermeer’s Milkmaid & Other Stories*. Tradución de Jonathan Dunne. Londres: Harvill Press. Nova York: Overlook Press, 2008.
- 2003. *In the Wilderness*. Tradución de Jonathan Dunne. Londres: Harvill Press. Nova York: Overlook Press, 2006.
- 2009. *From Unknown to Unknown*. Tradución de Jonathan Dunne. Sofía, Bulgaria: Small Stations Press.
- 2010. *Books Burn Badly*. Tradución de Jonathan Dunne. Londres: Harvill Secker.

Manuela Palacios González

Universidade de Santiago de Compostela

